

HARPUT FOLKLORUNU YAŞATAN FİKRET MEMİŞOĞLU

Prof. Dr. Zülfî GÜLER*

Fikret Memişoğlu, 1915 yılında Kesrik'te doğmuş; 20 Temmuz 1968 de İstanbul'da vefat etmiştir. Hukuk fakültesinden mezun olduktan sonra, 1939-1948 yılları arasında, Bozcaada ve Pertek'te hâkimlik görevlerinde bulunmuş; bundan sonra da Elazığ'da serbest avukatlık yapmıştır. Kayınpederim Av. Naci Akyol, onun avukatlığından bahsederken, “iğnenin deliğinden deveyi geçirmeğe çalışırdı” demişti. Biz onun avukatlığından değil, kültür ve folklor araştırmacılığından ve şairliğinden bahsedeceğiz.

Benim Fikret Beyle tanışmam, 1964 yılının yazına rastlar. Fakülte birinci sınıftayken bir hocamız ödev vermişti. Harputlu Şair Hayri hakkında bir yazı hazırlayacaktım. Bu konuda bilgi ve belge toplarken Fikret Memişoğlu'ndan sormam gerekti. Üstat bana konuyla ilgili kitaplar verdi, ben de ödevimi hazırladım. Yazdığım yazıyı kendilerine gönderdim; Yeni Fırat'ın 29-30. Sayılarında yayınladı. Ondan sonra hemen hemen her tatilde, ziyaret ettim, görüştük. 1967 Ağustosunda Elazığ Lisesine tayin edilmemden sonra da fırsat buldukça bürosuna uğurdum. Bu görüşmelerimizin birinde bana, “Ben Harput folkloru üzerinde çalışıyorum, sen de Harput Ağzı üzerine çalış.” demişti. İşte benim “Harput Ağzı” isimli kitabımın meydana gelişi de Üstat Memişoğlu'nun işaretiyle olmuştur. Hatta ağız araştırmasında metin derlememe de yardımcı olmuştu. 1968 yılının yaz aylarında, galiba Hazırandı, hastaydı, evinde yatıyordu. Ziyarete gitmiştim; “ağız araştırmasına çalışıyor musun?” diye sordu. Derlemelere başladım dedim. Birisini gönderdi, Perçençli Hayriye Hanımı çağırttı, masal anlatmasını istedi; teyp kurdurdu, kayıt yaptırdı. (bu masal Harput Ağzı s. 67 de yazılıdır). Eşi ve ev halkı “hastasın, yoruluyorsun” diye tedirgin oldular. Doğrusu ben de tedirgin olmuşum. Ama o, bu çalışmadan zevk alıyordu.

Fikret Memişoğlu'nun bütün çalışmaları önemli olmakla beraber, en önemli eseri “Yeni Fırat” dergisidir. Yeni Fırat dergisinin ilk sayısını Nisan 1962 de çıkardı. Bu dergi, Eylül 1967 ye kadar 36 sayı devam etmişti. İlk sayısının ilk yazısı Atatürk'ün Elazığ'a gelişi hakkındadır. Bu yazıda bile tarihi bir olaydan ziyade Harput folkloru anlatılmıştır. Yeni Fırat dergisinde sadece Harput folkloru, kültür ve edebiyatı yazılarına yer verilmemiş, bu dergide Elazığ'ın ekonomik, sosyal, kültürel sorunlarıyla ilgili yazılar da yazılmıştır ve bu yazıların ekseriyeti Fikret Bey'e aittir. O zamanın sorunları olarak, Keban Barajının yapılması, Mühendislik Mimarlık Akademisinin kurulması, bazı eğitim ve sağlık kurumlarının açılması ile ilgili yazılar, mektuplar, görüşmeler yer almıştır.

* Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Tabii ki bizim asıl konumuz Fikret Bey'in Harput folkloru ve kültürü ile ilgili çalışmaları ve araştırmalarıdır. İşte Fikret Memişoğlu'nun, başta Cenani Dökmeci olmak üzere birkaç arkadaşıyla birlikte çıkarmağa başladığı bu dergi, Harput'un folklorunu, kültürünü, tarihini, turistik ve mesire yerlerini tanıtıcı hazinelerle dolu bir müze niteliğindedir.

Bu dergilerde Fikret Memişoğlu'nun, Harput halk musikisinden derlediği türküler, maniler, mayalar ile Harputlu şairler hakkında bilgiler, edebi ve başka konularda yazdığı yazılar bulunmaktadır. Kendi yazdığı manzumeler de bu dergilerde vardır. Bu dergilerde “Yeni Fırat” adına yazılmış yazılar da kendisine aittir.

Fikret Memişoğlu, bu dergilerde yayımladığı, Harput folkloru, kültürü ve edebiyatı ile ilgili derleme ve araştırmalarını üç ayrı kitapta toplamıştır.

Harput Ahengi, kendi sağlığında 1966 yılının ilk yarısında basılmıştır.

“Harput Halk Bilgileri” ve “Harput Divanı” adını verdiği kitapları ise vefatından hayli sonra 1995 yılında bastırılmıştır.

Fikret Memişoğlu, bir folklor ve edebiyat araştırmacısı olduğu gibi aynı zamanda folklorcu ve edebiyatçıdır. Hem araştırmacı hem oyuncu hem şair hem yazardır.

Harput Ahengi'nin önsözünde: Osmanlı'nın Türk halk kültürüne önem vermediğini, divan Edebiyatının milli kaynaktan uzaklaştığını, halk edebiyatına ilgisiz kaldığını belirten Üstat Memişoğlu, “bu eksikliği, hiç olmazsa bu günden sonra tamamlayalım” dedikten sonra, halk arasında asırlardır süregelen kültür ve folklor varlıklarının derlenmesi ve yaşatılmasının milli bir görev olduğunu belirtiyor. (*Harput Ahengi*, s. 3) Ayrıca Üstat, yine bu önsözde, türkülerin ve diğer halk deyişlerinin derlenmesi yöntemini de belirtiyor. Bu konuda şöyle diyor: “Bunun tek yolu bir kişiden değil, birçok kişiden aynı deyişleri dinleyip yazmak ve aralarındaki farkları tespit ederek, doğrusunu aramaktır.” (*Harput Ahengi*, s. 1).

Fikret Memişoğlu Harput Ahengi'nin giriş kısmında Harput musikisinin geçmişi ve o günkü durumu hakkında, bestecilerinden, çalgıcılarından ve okuyucularından bahsederek bilgi verir. Harput musikisine ait makam adlarından, musiki terim ve deyimlerinden de bahseder. Türk halk musikisi makamları hakkında da bilgi verir (*Harput Ahengi*, s. 9-16).

Bu bilgilerden sonra on dört dörtlükten oluşan bir manzumesi yer alır. Bu manzumede Harput türkülerinde geçen kişi ve yer adları zikredilir (*Harput Ahengi*, s. 17).

Kitabın asıl bölümü olan “Harput Ahengi” kısmında, Harput musikisine ait on beş makam saymış ve bu makamlarda söylenen türkü, mani, hoyrat, maya, tecnis, deyiş, gazel ve müstezatlari, her birinde ayrı ayrı, söyleniş usul ve tarzlarını da belirterek tespit etmiştir. Gazel ve müstezatlariin söylendiği makam-

larda, kendi yazdığı gazel ve müstezatlardan örnekler de koymuştur (*Harput Ahengi*, s. 18-147). Bundan sonra 21 dörtlükten meydana gelen “Oyunlar Katarı” başlıklı, heceyle yazılmış bir manzumesi vardır. “Yolcu” mahlasıyla yazdığı bu manzumede bir düğün alayının gelin almaya gidişi, dönüşü ve oyunları anlatılmaktadır (*Harput Ahengi*, s. 148-149).

Bu manzumeden sonra, “Köğenk Türküsü”nün hikâyesi anlatılmıştır. Bu hikâyeyi 1942 de Bozcaada’da yazdığına dair bir de not vardır (*Harput Ahengi*, s. 150-153). Daha sonra “Hafız Nuri ile İri Güllü” türküsünü on perdelik bir operet haline getirmiştir (*Harput Ahengi*, s. 154-170). Bu opereti takiben, “Harput şivesi” başlığı altında Harput ağzının bazı özelliklerinden bahsetmiştir (*Harput Ahengi*, s.171-176). İki sayfalık “son söz”den sonra “Harput menkıbesi” başlığı altında yüz dokuz mısra devam eden bir manzume vardır. Bunda Harput tarihi anlatılır. Bunu takiben, buzluk mağarasının hikâyesi olan “Ozan destanı” başlıklı bir uzun manzume daha vardır (*Harput Ahengi*, s. Fikret Memişoğlu, 1915 yılında Kesrik’te doğmuş; 20 Temmuz 1968 de İstanbul’da vefat etmiştir. Hukuk fakültesinden mezun olduktan sonra, 1939-1948 yılları arasında, Bozcaada ve Pertek’te hâkimlik görevlerinde bulunmuş; bundan sonra da Elazığ’da serbest avukatlık yapmıştır. Kayınpederim Av. Naci Akyol, onun avukatlığından bahsederken, “iğnenin deliğinden deveyi geçirmeğe çalışırdı” demişti. Biz onun avukatlığından değil, kültür ve folklor araştırmacılığından ve şairliğinden bahsedeceğiz.

Benim Fikret Beyle tanışmam, 1964 yılının yazına rastlar. Fakülte birinci sınıftayken bir hocamız ödev vermişti. Harputlu Şair Hayri hakkında bir yazı hazırlayacaktım. Bu konuda bilgi ve belge toplarken Fikret Memişoğlu’ndan sormam gerekti. Üstat bana konuyla ilgili kitaplar verdi, ben de ödevimi hazırladım. Yazdığım yazıyı kendilerine gönderdim; Yeni Fırat’ın 29-30. Sayılarında yayınladı. Ondan sonra hemen hemen her tatilde, ziyaret ettim, görüştük. 1967 Ağustosunda Elazığ Lisesine tayin edilmemden sonra da fırsat buldukça bürosuna uğrardım. Bu görüşmelerimizin birinde bana, “Ben Harput folkloru üzerinde çalışıyorum, sen de Harput Ağzı üzerine çalış.” Demişti. İşte benim “Harput Ağzı” isimli kitabımın meydana gelişi de Üstat Memişoğlu’nun işaretiyle olmuştur. Hatta ağız araştırmasında metin derlememe de yardımcı olmuştu. 1968 yılının yaz aylarında, galiba Hazirandı, hastaydı, evinde yatıyordu. Ziyarete gitmiştim; “ağız araştırmasına çalışıyor musun?” diye sordu. Derlemelere başladım dedim. Birisini gönderdi, Perçençli Hayriye Hanımı çağırttı, masal anlatmasını istedi; teyp kurdurdu, kayıt yaptırdı. (bu masal Harput Ağzı s. 67 de yazılıdır). Eşi ve ev halkı “hastasın, yoruluyorsun” diye tedirgin oldular. Doğrusu ben de tedirgin olmuşum. Ama o, bu çalışmadan zevk alıyordu.

Fikret Memişoğlu’nun bütün çalışmaları önemli olmakla beraber, en önemli eseri “Yeni Fırat” dergisidir. Yeni Fırat dergisinin ilk sayısını Nisan

1962 de çıkardı. Bu dergi, Eylül 1967 ye kadar 36 sayı devam etmişti. İlk sayısının ilk yazısı Atatürk'ün Elazığ'a gelişi hakkındadır. Bu yazıda bile tarihi bir olaydan ziyade Harput folkloru anlatılmıştır. Yeni Fırat dergisinde sadece Harput folkloru, kültür ve edebiyatı yazılarına yer verilmemiş, bu dergide Elazığ'ın ekonomik, sosyal, kültürel sorunlarıyla ilgili yazılar da yazılmıştır ve bu yazıların ekseriyeti Fikret Bey'e aittir. O zamanın sorunları olarak, Keban Barajının yapılması, Mühendislik Mimarlık Akademisinin kurulması, bazı eğitim ve sağlık kurumlarının açılması ile ilgili yazılar, mektuplar, görüşmeler yer almıştır.

Tabii ki bizim asıl konumuz Fikret Bey'in Harput folkloru ve kültürü ile ilgili çalışmaları ve araştırmalarıdır. İşte Fikret Memişoğlu'nun, başta Cenani Dökmeci olmak üzere birkaç arkadaşıyla birlikte çıkarmağa başladığı bu dergi, Harput'un folklorunu, kültürünü, tarihini, turistik ve mesire yerlerini tanıtıcı hazinelerle dolu bir müze niteliğindedir.

Bu dergilerde Fikret Memişoğlu'nun, Harput halk musikisinden derlediği türküler, maniler, mayalar ile Harputlu şairler hakkında bilgiler, edebi ve başka konularda yazdığı yazılar bulunmaktadır. Kendi yazdığı manzumeler de bu dergilerde vardır. Bu dergilerde “Yeni Fırat” adına yazılmış yazılar da kendisine aittir. Fikret Memişoğlu, bu dergilerde yayımladığı, Harput folkloru, kültürü ve edebiyatı ile ilgili derleme ve araştırmalarını üç ayrı kitapta toplamıştır.

Harput Ahengi, kendi sağlığında 1966 yılının ilk yarısında basılmıştır.

“Harput Halk Bilgileri” ve “Harput Divanı” adını verdiği kitapları ise vefatından hayli sonra 1995 yılında bastırılmıştır.

Fikret Memişoğlu, bir folklor ve edebiyat araştırmacısı olduğu gibi aynı zamanda folklorcu ve edebiyatçıdır. Hem araştırmacı hem oyuncu hem şair hem yazardır. Harput Ahengi'nin önsözünde: Osmanlı'nın Türk halk kültürüne önem vermediğini, divan Edebiyatının milli kaynaktan uzaklaştığını, halk edebiyatına ilgisiz kaldığını belirten Üstat Memişoğlu, “bu eksikliği, hiç olmazsa bu günden sonra tamamlayalım” dedikten sonra, halk arasında asırlardır süregelen kültür ve folklor varlıklarının derlenmesi ve yaşatılmasının milli bir görev olduğunu belirtiyor. (*Harput Ahengi*, s. 3). Ayrıca Üstat, yine bu önsözde, türkülerin ve diğer halk deyişlerinin derlenmesi yöntemini de belirtiyor. Bu konuda şöyle diyor: “Bunun tek yolu bir kişiden değil, birçok kişiden aynı deyişleri dinleyip yazmak ve aralarındaki farkları tespit ederek, doğrusunu aramaktır.” (*Harput Ahengi*, s. 1).

Fikret Memişoğlu Harput Ahengi'nin giriş kısmında Harput musikisinin geçmişi ve o günkü durumu hakkında, bestecilerinden, çalgıcılarından ve okuyucularından bahsederek bilgi verir. Harput musikisine ait makam adlarından, musiki terim ve deyimlerinden de bahseder. Türk halk musikisi makamları hakkında da bilgi verir (*Harput Ahengi*, s. 9-16).

Bu bilgilerden sonra on dört dörtlükten oluşan bir manzumesi yer alır. Bu manzumede Harput türkülerinde geçen kişi ve yer adları zikredilir (*Harput Ahengi*, s. 17).

Kitabın asıl bölümü olan “Harput Ahengi” kısmında, Harput musikisine ait on beş makam saymış ve bu makamlarda söylenen türkü, mani, hoyrat, maya, tecnis, deyiş, gazel ve müstezatlari, her birinde ayrı ayrı, söyleniş usul ve tarzlarını da belirterek tespit etmiştir. Gazel ve müstezatlariin söylendiğı makamlarda, kendi yazdığı gazel ve müstezatlardan örnekler de koymuştur (*Harput Ahengi*, s. 18-147).

Bundan sonra 21 dörtlükten meydana gelen “Oyunlar Katari” başlıklı, heceyle yazılmış bir manzumesi vardır. “Yolcu” mahlasıyla yazdığı bu manzumede bir düğün alayının gelin almaya gidiş, dönüşü ve oyunları anlatılmaktadır (*Harput Ahengi*, s. 148-149).

Bu manzumeden sonra, “Köğenk Türküsü”nün hikâyesi anlatılmıştır. Bu hikâyeyi 1942 de Bozcaada’da yazdığına dair bir de not vardır (*Harput Ahengi*, s. 150-153). Daha sonra “Hafız Nuri ile İri Güllü” türküsünü on perdelik bir operet haline getirmiştir (*Harput Ahengi*, s. 154-170). Bu opereti takiben, “Harput şivesi” başlığı altında Harput ağzının bazı özelliklerinden bahsetmiştir (*Harput Ahengi*, s.171-176). İki sayfalık “son söz”den sonra “Harput menkıbesi” başlığı altında yüz dokuz mısra devam eden bir manzume vardır. Bunda Harput tarihi anlatılır. Bunu takiben, buzluk mağarasının hikâyesi olan “Ozan destanı” başlıklı bir uzun manzume daha vardır (*Harput Ahengi*, s. 179-183). Kitabın sonunda Harput’la ve Harput’un musikisi ve kültürüyle ilgili olarak tanıdığı ve değer verdiği bazı kişilere yazdığı manzumelere yer vermiştir (*Harput Ahengi*, s. 184-187).

“Harput Halk Bilgileri” isimli kitapta Fikret Memişoğlu, ilk çağdan 1940 lı yıllara kadar Harput tarihi hakkında bilgi vermiştir. Harput ve çevresi coğrafyasından da bahsetmiştir. Harput musikisi, kültürü ve folkloru üzerinde bu tarihin ve coğrafyanın nasıl bir etki bıraktığını izah etmeğe çalışmıştır (*Harput Halk Bilgileri*, s. 1-49).

Yine bu kitapta, “Edebi Folklor” başlığı altında, halkın söylediğı ilahiler, dualar, beddualar, atasözleri, bilmeceler, masallar ve fıkralardan örnekler genişçe bir yer tutmaktadır (*Harput Halk Bilgileri*, s. 50-106). Harput anonim halk şiiri (türküler, maniler, hoyrat, maya ve tecnisler) şekil, ölçü ve söyleyiş bakımından da incelenmiş, özellikleri belirtilmiştir (*Harput Halk Bilgileri*, s. 107-137). Harput türküler, meydana gelmelerine neden olan olay ve öyküleriyle, tespit edilmiş, türküler eskiliklerine ve yörelerine göre de gruplandırılmıştır (*Harput Halk Bilgileri*, s. 138-233). Harput ve yöresinde halk saz şairi yetişmemişse de halk şiiri tarzında türkü ve mani söyleyen şairler çıkmıştır. Bu kitapta mani söyleyen iki hanımdan ve halk şiiri biçimlerinde

şiiirler yazan Vahap Güray'dan bahsetmiştir (*Harput Halk Bilgileri*, s. 234-245). Oyun deyişleri, oyunlar ve oynanış şekilleri de bu kitapta yer almıştır (*Harput Halk Bilgileri*, s. 250-290).

“Harput Divanı” isimli eserinin önsözünde şiir ve dil hakkındaki görüşlerinden söz eder. Osmanlı Türkçesi, Divan Şiiri, halk şiiri hakkındaki düşünceleri ile Türkçenin ve Türk Edebiyatının geliştirilmesi hususunda görüşlerini söyler. Yine burada, kültür eserlerine, kitaba önem vermeyişimizden, çok az hatta hiç okumayışıımızdan bahsederek, Harput kütüphanesindeki eserlerin götürülüşünü, Harput ve Elazığ tarihinin vesikaları olan, vilayet gazete arşivinin yakılışını hatırlatır (*Harput Divanı*, s. VII-XI). Bu kitap, Harputlu şairler tezkiresi, aynı zamanda bu şairlere ait şiirler antolojisi mahiyetinde yazılmış bir eserdir. Harputlu otuz sekiz şairin kısaca hayat hikâyeleri, bilinen ve bulunan manzumeleri kaydedilmiştir (*Harput Divanı*, s. 2-163). Fikret Bey kendi yazdığı bazı manzumelerini, bazı eski şairlere yazdığı nazire ve tahmislerini de bu esrin sonuna eklemiştir. Yakın arkadaşı, Yeni Fırat'ta yazı ve şiirleri bulunan Cenani Dökmeci'den neden bu kitapta bahsetmediği merak konusudur.

Kendi yazdığı manzumelerinin de tümü bu kitapta yok. Yeni Fırat'ta yayımladığı, gerek divan tarzında gerek halk şiiri ve yeni şekillerde yazdığı manzumeleri bu kitaba alınmamış.

Fikret Memişoğlu'nun Harput kültürüne hizmeti sadece bu dergi ve kitaplardan ibaret değildir. O dernek kurarak, Harput Halk Oyunları ekipleri teşkil ederek oyunları öğretmiştir. Harput halk oyunlarının koreografisini yapmış ve kıyafetlerini dizayn etmiştir. Bunlarla kalmayıp oluşturduğu folklor ekiplerini ulusal ve uluslar arası yarışmalara sokmuş dereceler almış, Harput'u ve folklorunu uluslar arası düzeyde tanıtmıştır.

Harput erkeğinin oyunlardaki ve “dışarlık” kıyafeti şöyledir: ayağında yumurta topuklu iskarpin, üzerinde siyah ya da lacivert gabardin şalvar, beyaz ipek kuşak, şalvarla aynı renkte yelek, içinde beyaz gömlek, baş açık.

Kadının ev içinde ve oyunlardaki kıyafeti şöyledir: ayağında hafif ökçeli ve siyah ayakkabı, üzerinde garadon denilen kadın şalvarı, üstte yakası kapalı ve yakadan alt kısmına kadar düğmeli bir bluz, başında oyalı çit (yazma).

Siz bunun dışında, erkeklerin ayağına poçikli postal, başına fes giydirirseniz ya da puşu sardırırsanız; beline beyaz ipek kuşak yerine, renkli kıl kuşak dolatırsanız; kadınlara üçetek giydirir, başına oyalı çit yerine şal ya da peçe örterseniz, birileri de kalkar “bu Elazığ oyunu değildir, filan yerin oyunudur” derler.

Fikret Memişoğlu'nun önemli bir çalışması daha vardır. Bazı türkü ve şarkıların bestelerini yaptırmıştır. Müzisyen, emekli subay Yığıkili Vasfi Akyol, Gırnatacı Mevlüt Canaydın, Türkücüler Enver Demirbağ, Sıtkı Demirci, Mehmet Akar ve devrin cümbüş, ud, darbuka ustalarından oluşturduğu saz, söz

ve musiki ekibiyle Harput türkü ve şarkılarını bantlara kaydettirmiş radyolarda çalınıp söylenmesini sağlamıştır.

Fikret Memişoğlu şairdir, ediptir. Şiir ve edebiyat hakkında olgun bir bilgiye sahiptir. Hem divan şiiri, hem halk şiiri tarzında söyleyecek derecede de kabiliyet sahibidir. Divan tarzında, aruzla yazdığı manzumelerinde “Fikret”, halk şiiri tarzında, heceyle yazdığı şiirlerinde “Yolcu” adını kullanmıştır. O, şiirin her tarzında eser meydana getirmiştir. Mensur eserleri de vardır: operet yazmıştır. Destanlar yazmıştır: göç destanı, Kore destanı, baraj destanı, fetih destanı. Ağıtlar yazmıştır. Gazeller, rubailer, mesneviler, nazireler, tahmisler yazmıştır.

O, Türk kültürünün önemli bir parçası olan anonim halk şiirine, türküye hayrandır. Bilhassa anonim halk şiirinin öz şiire örnek olabileceğini söyleyerek, öz şiire bir tarif de veriyor: “öz şiir: öyle bir ses ve söz örgüsüdür ki, duyulur duyulmaz hemen dile gelir, hafızalarda yer eder, gönüllerde aşk ve heyecan uyandırır, hatta zihinlerde fikir ve ülkü dahi yaratır.” (*Harput Ahengi*, s. 3).

Türkülerin, folklorun dolayısıyla ortak kültürün milli birliğin vasıtası olduğunu, halk içerisinde ortak bir heyecan, ortak bir fikir ve ortak ülkü meydana getirdiğini söylüyor. Zaten Harput’u Harput yapan türküler, musikisi, folklorudur. Bunları çıkarırsan Harput’ta ne var, mezarlıktan başka.

Kendisinin bir müzisyen olmadığını belirten Memişoğlu, bu deyişlerin beste ile söylenmesinin öneminden de bahsederek şöyle der: “bu deyişlerde öz şiirin iç ahengi ile bestenin müzikal ahengi bir araya gelince, bunlar insan yapısından üstün bir özellik kazanır.” (*Harput Ahengi*, s. 3). “Söz nağmeye, nağme söze, raks ise her ikisine kuvvet verir.” (*Harput Ahengi*, s. 4)

Ben müzisyen değilim diyen Memişoğlu’nun Harput musikisini tarif ettiği bir paragrafı size okumak istiyorum. Bu paragrafta onun musiki bilgisinden ziyade ifade ediş tarzındaki selasete, belagate içinden gelen şevk ve heyecana dikkatinizi çekmek istiyorum.

“Halk musikimizin beşiği Harput’tur. Harput ve çevresinde Anadolu’nun hiçbir yöresinde olmayan, Orta Asya’dan gelme en eski bestelere rastlandığı gibi ayrıca bir makam tertibi de vardır burada. Bu tertip, bir türkünün şevkiyle, arada söylenilen yüksek hava ve bu yüksek havanın ayağından gelen oynak türküler, yerli deyimle “şıkıldım” olmak üzere bir düzene bağlıdır.” “Harput musikisinde içli bir ibadetin coşkunluğu hissedilir. Bir makama başlanırken söylenilen gazellerde bir ilahi çeşnisi vardır. Bundan sonra gelen türküler, bu ilahi duyguyu dalgalandıran ve coşturan nağmelerdir. Bestelerin yarattığı manevi coşkunluk, gerçekten insanı maddi âlemden uzaklaşmağa zorlar. Söyleyene ve dinleyene bir uçuş hissi verir. Bu anda hiçbir istek ve işaret lüzum olmaksızın, içgüdünün şevkiyle, sazın kendiliğinden ayak tutması sonunda, göklere yükselen bir ezan gibi yüksek havalara, yerli tabirle “kayabaşı ve

hoyratlara” geçilir. Bunlar dağdan dağa çarpan, dik ve tiz perdeden söylenen ezgilerdir. Bilhassa dinleyen, kendisinin yerden göğe doğru kanatlanmak üzere olduğunu hisseder. Bu seslerin uçurucu tesiriyle saz meclisi vecd haline gelir artık. Bu vecdin ruhlarda yarattığı coşkunluk ve taşkınlık, duyguların, heyecanların boşanmasına yol açar. Sazların refakatinde söyleyen ve dinleyen, hep bir ağızdan yani koro halinde, şıkıldım-lara, oynak türkölere geçer. Bu türkölür yalnız ruhta değil, bedende de tepkisini gösterdiği için bu sırada veya hemen şıkıldım-ları takiben, aynı makama uygun oyunlar oynanır.” (*Harput Ahengi*, s. 9)

Buna Osmanlı musikisi demek yanlıştır. Harput musikisine Osmanlı musikisi dediğiniz zaman, birbirine çok benzer, hatta birçok yönden aynı olan Urfa ve Kerkük musikisine ne diyeceksiniz. Eğer Osmanlı sözünü birleştirici bir sıfat olarak kullanıyorsanız, Türkiye’nin her tarafındaki musiki için, hatta Rumeli, Bosna, Bulgaristan, Azerbaycan vb. yörelerin musikileri için de aynı tabiri kullanmanız gerekir. Trabzon musikisine ya da Romanya Türklerinin musikisine, Osmanlı musikisi diyebilir misiniz? Yani, tekit edelim, Harput musikisine, Osmanlı musikisi demek ya da başka bir ad vermek yanlıştır. Bu özbeöz Türk ve Türkmen musikisidir. Fikret Bey bunu bilecek kadar, bağnazlıktan uzak, bir Türk aydını idi.

Fikret Memişoğlu’nun araştırmacı ve edebi ustalığını kabul edip çıraklığına giren Cenani Dökmeci’nin, ona ithafen yazdığı bir manzumesinden birkaç parça okumak istiyorum.

USTAM

Sayın F. Memişoğlu’na

Bakırı, çekici boş verdim gayri,
Yepyeni bir tezgâh kurdum ben ustam.
Bağlayan her kaydı, hoş gördüm gayri,
Onunçün son sözü sordum ben ustam.
Beni, bir ham bakır gibi tut, işle,
Örs olsun yüreğim, hem vur, hem haşla.
Usta olmasak da biz bu gidişle,
Çıraklık sırrına erdim ben ustam.

Murat’a erdiren sele karıştım;
Damla damla dolan göle eriştim.
Erlik meydanında başa güreştim,
El-ayak üstünde durdum ben ustam.

Davut yumruğuyla dövmüş demiri,
Rodin adam etmiş, yontup mermeri.
Ben bir kunt elin oldum hamuru,
Yuğrulup kıvama girdim ben ustam

Dalganın yanlısı sahilinden gelir,
Meyline kapılan su, yoldan gelir
Cevabın tutkunu sualden gelir,
Her düşü bir hayra yordum ben ustam.

Yolum düze çıktı, aştım yokuşu,
Bahara ermeden unuttum kışı.
Bir düzen sandım her ince nakışı,
Bir nice gizli sır gördüm ben ustam.

Karanlık basınca kapına düştüm;
Feyzinden hız alıp dağ deniz aştım.
Boşalıp, elinden bir dolu içtim.

Postu dost uğruna serdim ben ustam. (Yeni Fırat, S. 13, s. 22)

Memişoğlu'nun, değişik tarzlarda yazdığı, kendi manzumelerinden de bir
iki örnek verelim.

HEP VE HİÇ (gazel)

Mefûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Dünyâ, çile çektirmeğe bir hadde imiş hep.

Ukbâ, el açıp ummağa son radde imiş hep.

Hep menfaat ansız bizi bağlar ve çözermiş;

Sonsuz koşumuz, sade bu serhadde imiş hep.

“Cân yongasıdır mal” diyen idrâke yuf olsun

Bilmez mi her ömrün sonu merkadde imiş hep?

Yâr, arkadaş, ortak; meze, mey dostu, el üstü;

Tek gayretimiz, şerri de hayr adde imiş hep.

Bundan mı nedir, âşika ma'sûkun itâbı?

Meyl aşka değil, bir bükülen kadde imiş hep.

Aydınlatarak gerçeği, bir nâfız ıfık âh;

Gördük, çıkacak yol, bir o boş cadde imiş hep.

Bârî yine sen rûh-ı revân ol bize, Fikret,

Mâdem ki hayâtın sonu hîç, madde imiş hep. (Yeni Fırat, S. 17, s. 25)

DERT ORTAĞI

Mefûlü fâîlâtü mefâîlü fâîlün

Bir gün semâda, ben bana... pek yalnızım gibi,

Mahzûn uçarken, ağladım içten azâbıma.

Ansız karanlık ufkumu aydınlatıp benim,

Karşımda doğdu ay gibi bir yüz, bir ayten'im,
 Rikkatle aktı kalbime, öz yıldızım gibi...
 Bir kaynak oldu handesi, donmuş serâbıma,
 Cândan suâli, verdi tesellî, cevabıma.
 Bir gamzesiyle güldü yüzüm, gamsızım gibi.
 Ortak çıkınca, artık o son ıztırâbıma,
 Beyhûde katmasın ağı, talih, şarâbıma.
 Gördüm o gözlerin yeşil ufkunda cenneti,
 Duydum yürekten içli tesellîde minneti.
 Sandım ki sardı rûhumu, hüznüm, sızım gibi,
 Ablam, bacım, o, sevgilim, annem, kızım gibi. (Yeni Fırat, S. 22, s. 5)

ESKİ KARYOLAM

Gerçek hatırası var bende, hayal olanın;
 Kadrini yeni bildim, bir eski karyolanın.
 Toy çağımda bana bu, bir gönül beşiğiymiş,
 Uykuma doğan ayın, kudümlü eşiğiymiş.
 Bazı, çapkın bir rüzgâr itince penceremi,
 Boş yanıma dönerek, aranırdım çevremi.
 Gıcırdadıkça yaylar, çağrılır gibi adım,
 Bir ayak sesi sanki gelirdi adım adım.
 Aralayıp kapımı, okşayan bir el gibi,
 Yüzüme gülümserdi umudumun nasibi,
 Aynı gıcırta sesi, bir ninni olup bazen
 Düşürürdü içime çocuksu bir özge zan;
 Hülyalar kucağında büyütülen bir zan ki
 Koynuma da girerdi, bir melek olup, sanki.
 Göz kırpan arzularım, içimde katar katar,
 Yıldızlar gibi yanıp sönerdi, fecre kadar.
 Beni bilmem karyolam böyle kaç yıl eğledi?
 Gâh bana beşik oldu gâh da ninni söyledi.
 YOLCU (Yeni Fırat, S. 22, s. 23)

Kaynakça

- 1-Fikret Memişoğlu, *Harput Ahengi*, Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İstanbul 1966.
- 2-Fikret Memişoğlu, *Harput Halk Bilgileri*, TC. Ziraat Bankası Matbaası, Elazığ 1995.
- 3-Fikret Memişoğlu, *Harput Divanı*, TC. Ziraat Bankası Matbaası, Elazığ 1995.